

Литература

1. Маковский, М. М. Английские социальные диалекты (онтология, структура, этимология) : учеб. пособие / М. М. Маковский. – М. : Высш. школа, 1982. – 135 с.
2. Good Australian English and Good New Zealand English. Ed. by G.W. Turney. – Sydney : Reed Education, 1972. – 317 p.
3. Анахаева, А. А. Особенности австралийского национального варианта английского языка [Электронный ресурс] / А. А. Анахаева // Вестник РУДН, серия «Лингвистика». – 2010. – №3. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/osobennosti-avstraliyskogo-natsionalnogo-varianta-angliyskogo-yazyka>. – Дата доступа: 20.03.2018.
4. Кирия, К. Д. Новостной телевизионный текст: структура, стратегия, экспрессивность: автореф. дис.... канд.филолог.наук: 10.01.10 [Электронный ресурс] / К. Д. Кирия; Моск. гос. университет. – М., 2007. – 26 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/novostnoi-televizionnyi-tekst-struktura-strategiya-ekspressivnost>. – Дата доступа: 20.03.2018.

МАСТАЦКІ ПЕРАКЛАД ЯК АДМЕТНАЯ ФОРМА ЎЗАЕМАДЗЕЯННЯ НАЦЫЯНАЛЬНЫХ ЛІТАРАТУР І КУЛЬТУР

І. Б. Лапцёнак

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў,
Інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў,
вул. Каліноўскага, 12, 220086, Мінск, Рэспубліка Беларусь
e-mail: laptenokirina@tut.by

У артыкуле разглядаюцца асноўныя функцыі і гістарычная значнасць мастацкага перакладу як сродка міжкультурнага збліжэння народаў і нацый, яго асаблівасць як формы міжкультурнай камунікацыі і міжлітаратурнага ўзаемаабмену і ўзаемаўзбагачэння.

Ключавыя словы: мастацкі пераклад, літаратурны працэс, інтэграцыя, гісторыя перакладу, перакладчыцкая традыцыя.

LITERARY TRANSLATION AS A SPECIAL FORM OF INTERACTION BETWEEN NATIONAL LITERATURE AND CULTURE

I. B. Laptionak

Belarusian State University of Culture and Arts,
Institute for Advanced Studies and Retraining,
Kalinouski St. 12, 220086, Minsk, Republic of Belarus
e-mail: laptenokirina@tut.by

The article considers the main functions and the historical significance of literary translation as a means of intercultural rapprochement of peoples and nations, its peculiarity as a form of intercultural communication and inter-literary inter-literary interchange and mutual enrichment.

Key words: literary translation, literary process, integration, translation history, translation tradition.

Месца і аўтарытэт дзяржаў на сусветнай арэне сёння вызначаецца не толькі іх палітычнай і эканамічнай вагой, ваеннай магутнасцю, але і культурнымі, духоўнымі і інтэлектуальнымі рэсурсамі, якія характарызуюць краіну ў сусветнай супольнасці. Менавіта культура валодае ўнікальнымі магчымасцямі для фарміравання пазітыўнага вобраза народаў і дзяржаў. Дзякуючы значнаму агульначалавечаму патэнцыялу яна з'яўляецца той аб'ядноўваючай прасторай, у якой людзі розных нацыянальнасцей, моўнай, рэлігійнай, узроставай і прафесійнай прыналежнасці могуць будаваць свае зносіны на аснове ўзаемаразумення.

З цягам часу культура ўсё больш набывае інтэграцыйны характар і ў значнай ступені грунтуецца на дынамічных працэсах узаемадзеяння. Сёння праблемы міжкультурнай камунікацыі знаходзяцца ў сферы кампетэнцыі розных навук. Працы А. Шпенглера, Дж. Тойнбі, С. Хантынгтана, З. Бжэзінскага, М. Данілеўскага сталі падмуркам для сучасных тэорый узаемадзеяння культур і паслужылі асновай для правядзення далейшых даследаванняў у гэтым кірунку. Вызначана, што сучасныя культурныя сувязі адрозніваюцца разнастайнасцю, маюць шырокую геаграфію, рэалізуюцца ў розных формах. Да найбольш папулярных напрамкаў культурнага ўзаемадзеяння адносяцца міжнародныя культурныя сувязі ў галіне музыкі, тэатра, кіно і культурна-пазнавальнага турызму. Рэалізацыя вышэйназваных і іншых перспектывных форм і напрамкаў культурнага ўзаемадзеяння спрыяе фармаванню пазітыўнага іміджу дзяржавы і тым самым умацоўвае яе палітычнае становішча ў свеце.

Гісторыя міжкультурнай камунікацыі паказвае, якія фактары аказвалі на феномен культурнага ўзаемадзеяння асаблівы ўплыў, як нараджаліся формы міжнароднага дыялогу ў сферы культуры. Так, напрыклад, яшчэ ў сярэдзіне XX ст. праблемы міжкультурных камунікацый зводзіліся навукоўцамі да пытанняў вывучэння замежнай мовы. З другой паловы XX ст. пачалася кансалідацыя сусвет-

най супольнасці, цікавасць да культурных кантактаў стала асэнсаванай. З'явілася свядомае і паслядоўнае імкненне да іх арганізацыі як на дзяржаўным узроўні, так і на ўзроўні супрацоўніцтва з міжнароднымі грамадскімі арганізацыямі. На сучасным этапе пытанні ўзаемадзеяння культур падлягаюць комплекснаму пераасэнсаванню. Дзяржавы робяць значныя намаганні па выпрацоўцы пэўных мер для захавання і распаўсюджвання нацыянальнай культуры ў свеце. Гісторыяграфія гэтага пытання цесна звязана з арганізацыяй цэнтраў, накіраваных на прасоўванне нацыянальнай культуры за мяжой (дзеянсць *Alliance Francaise*, Гётэ-інстытута, Брытанскага Савета, Усесаюзнага таварыства культурнай сувязі з замежжам, пераўтворанага пазней у Саюз савецкіх таварыстваў дружбы і культурных сувязей з замежнымі краінамі). У Беларусі інтэнсіфікацыя работы па распаўсюджванню беларускай культуры ў свеце звязана з дзейнасцю культурных цэнтраў за мяжой. Выкарыстанне пазітыўнага іміджу краіны ў міжнародных адносінах мае, у першую чаргу, ідэалагічную значнасць — фарміруе выгадную грамадскую думку, забяспечвае ўмовы для рэалізацыі пэўных палітычных мэтай, спрыяе ўзнікненню цікавасці да краіны і фарміравання станоўчых да яе адносін у свеце. Шчыльнасць, інтэнсіўнасць і працягласць узаема сувязяў, якія складаюцца паміж прадстаўнікамі розных культурных супольнасцяў, істотна выраслі і працягваюць павялічвацца з кожным годам. Узнікненне такога дыялогу прадвызначае аб'ектыўную неабходнасць пераацэнкі кантактаў паміж рознымі сацыякультурнымі супольнасцямі і ўласнай культурнай ідэнтычнасцю, якія заснаваны на адекватным успрыманні культурных адрозненняў як неабходнай перадумове эфектыўных узаемаадносін паміж культурамі і ўзаема разумення паміж суб'ектамі-носьбітамі культуры. У адпаведных умовах у значнай ступені павышаецца актуальнасць перакладу як адметнай формы міжкультурнай камунікацыі [2, с. 53]. Культуралагічны падыход да мастацкага перакладу заснаваны на працах К. Чукоўскага, А. Фёдарова, М. Аляксеева, Я. Рэцкера і інш. У цяперашні час на першае месца выходзяць праблемы разгляду мастацкага перакладу як культурнай з'явы і адметнай формы камунікацыі, яго аперацыйных магчымасцей і патэнцыялу (работы Ю. Абаленскай, М. Мяжовой і інш.).

Пераклад мастацкіх тэкстаў стаў першым міжнародным сродкам масавай камунікацыі. Аб гэтым выразна сведчыць выданне

23 кніг Бібліі, якое ажыццявіў наш першадрукар, асветнік і перакладчык Ф. Скарына. Яго традыцыі ў далейшым развіталі С. Будны, В. Цяпінскі, ананімныя перакладчыкі агіяграфічных твораў, апокрыфаў, аповесцей рэлігійнага зместу, рыцарскіх раманаў, гістарычных аповесцей і іншых твораў. У XIX ст. В. Дунін-Марцінкевіч пераклаў на беларускую мову «Пана Тадэвуша» А. Міцкевіча, асобныя творы ўзнавілі А. Вярыга-Дарэўскі, А. Абуховіч, А. Гурыновіч, Я. Лучына, М. Косіч, А. Ельскі і інш. Асновы рэалістычнага перакладу у XX ст. заклалі Я. Купала, М. Багдановіч, Я. Колас. М. Багдановіч упершыню на беларускай мове ўзнавіў узоры антычнай лірыкі (Гарацый, Авідзій), класічнай нямецкай, французскай, бельгійскай паэзіі (творы Г. Гейнэ, Ф. Шылера, П. Верлена, Э. Верхарна) [3, с. 63]. У сваю чаргу, яшчэ ў дарэвалюцыйныя гады М. Горкі і В. Брусаў пераклалі на рускую мову вершы Я. Купалы.

Прыкладам арганізацыйна-сістэмнага падыходу на ўзроўні дзяржаўнага кіравання ў гады ўтварэння Савецкай улады з'яўлялася выданне перакладаў сусветнай спадчыны. У 1919 г. па ініцыятыве М. Горкага было створана выдавецтва «Сусветная літаратура» і зроблены беспрэцэдэнтны для таго часу (яго палітычнай і эканамічнай сітуацыі) крок: выданне ў двух серыях (адпаведна 1500 і 2500 тамоў) лепшых твораў сусветнай літаратуры. У Беларусі ў 1921 г. было створана Дзяржаўнае выдавецтва БССР, на яго аснове ў 1924 г. — Беларускае дзяржаўнае выдавецтва. З гэтага часу ў краіне пачаўся сістэматычны выпуск перакладных твораў. У першыя гады Савецкай улады асабліва ўвага ўдзялялася перакладу твораў рускай класікі, расійскіх савецкіх пісьменнікаў. Найчасцей выдаваліся творы А. Пушкіна, А. Чэхава, І. Тургенева, М. Астроўскага, Л. Талстога, А. Гайдара, А. Талстога, А. Фадзеева і інш. У даваенны перыяд і першыя пасляваенныя дзесяцігоддзі ў Беларусі былі выдадзены творы класікаў сусветнай літаратуры — Д. Дэфо, Э. Войніч, А. дэ Бальзака, Р. Стывенсана, В. Скота, Ж. Верна, Дж. Байрана, У. Шэкспіра, Г. Гейнэ, А. Міцкевіча, Ю. Славацкага і інш.

Калі ў 20-30-я гг. XX ст. і ў пасляваенныя дзесяцігоддзі адбываўся працэс першапачатковага колькаснага назаплення перакладаў, а літаратурныя сувязі насілі інфармацыйна-азнаямленчы характар, то ў пазнейшы час, на сучасным этапе развіцця мастацкага перакладу пачаліся ўзаемны абмен і ўзбагачэнне літаратур дзякуючы наладжванню сувязей. У 60-70-я гг. XX ст. мастацкі пераклад у Беларусі

атрымаў агульнадзяржаўную значнасць. Беларускія пісьменнікі-перакладчыкі пачалі прымаць удзел у канферэнцыях, сімпозіумах па пытаннях мастацкага перакладу за мяжой. Падчас паездак на літаратурныя вечары, творчыя сустрэчы, святы, дні культуры пісьменнікі адчувалі сябе не толькі прадстаўнікамі літаратурнай супольнасці, але ў пэўнай ступені і дыпламатамі (ці палітыкамі), аб чым сведчаць іх успаміны, змешчаныя ў дзённіках, рэпартажах і нататках. Я. Брыль пасля абагульнення вынікаў адной з такіх паездак за мяжу адзначыў на пасяджэнні Саюза пісьменнікаў: «Выходзіць, што справа ўстанаўлення кантактаў заўсёды будзе на павестцы дня, і нам — беларусам — трэба пазбаўляцца той нацыянальнай рысы, якая ў нас часта пераўтвараецца ў адмоўную, ад нашай залішняй сціпласці — трэба самім клапаціцца аб прапагандзе нашай літаратуры за межамі Радзімы» [4, с. 235].

На працягу XX — пачатку XXI ст. выйшлі анталогіі беларускай паэзіі і прозы ў Англіі, Германіі, Польшчы, Балгарыі, Чэхіі і іншых краінах свету, завязаліся творчыя сувязі паміж пісьменнікамі і літаратурна-творчымі аб'яднаннямі. Праз саюзную арганізацыю Беларусь уступіла ў кантакт з аўтарска-прававымі арганізацыямі, выдавецтвамі, устаноўамі навукі, літаратурнымі арганізацыямі краін свету, якія з'яўляліся членамі Жэнеўскай канвенцыі аб аўтарскім праве. Сярод пісьменнікаў, творы якіх праз мастацкі пераклад мелі найбольш часты выхад на міжнародны рынак, можна назваць А. Адамовіча, Р. Барадуліна, Я. Брыля, В. Быкава, Н. Гілевіча, У. Караткевіча, К. Крапіву, А. Макаёнка, І. Мележа, І. Навуменку, Б. Сачанку, М. Танка, І. Шамякіна і інш.

Сёння перакладныя творы становяцца часткай нацыянальнай літаратуры, спрыяюць яе ўзбагачэнню і развіццю. У значнай ступені дзякуючы перакладам адбываецца распаўсюджанне літаратурных жанраў і стыляў, мастацкіх прыёмаў, іх укараненне на новай глебе ў іншых культурах свету. Разам з тым існуюць праблемы, якія патрабуюць неадкладнага вырашэння, у тым ліку вывучэнне творчай дзейнасці буйнейшых прадстаўнікоў мастацкага перакладу, аналіз іх твораў у параўнанні з арыгіналамі і іншымі перакладамі [1, с. 3].

На аснове аналізу праведзенага гісторыка-культурнага агляду можна вылучыць наступныя функцыі мастацкага перакладу як сродка міжкультурнага збліжэння народаў і нацый:

- стварае ўмовы міжмоўнай камунікацыі для інтэгравання ў сусветную прастору;
- далучае да новых культурных каштоўнасцей, пашырае агульнакультурны круггляд;
- спрыяе пераадоленню культурнай дыстанцыі паміж народамі;
- дае ўяўленне аб характары народа, асаблівасцях яго жыцця, гісторыі, звычаях, традыцыях, нацыянальным менталітэце;
- выступае як сродак развіцця міжкультурных кантактаў;
- дазваляе пазнаёміць чытачоў з творчасцю іншаземных аўтараў, пашырае літаратурны кнігаабмен;
- адкрывае магчымасці для разгляду праблем, актуальных для ўсяго чалавецтва, спосабаў іх асэнсавання і шляхоў вырашэння.

Сёння наступіў час абагуліць значны вопыт, накоплены ў працэсе станаўлення міжкультурных сувязей праз развіццё беларускага мастацкага перакладу. Складаны працэс пастаяннага ўзаемаўзбагачэння літаратур з’яўляецца важным для развіцця як сусветнага літаратурнага працэсу, так і кожнай з літаратур, якія ўдзельнічаюць ў міжкультурным абмене. Пераклады ўзбагачаюць нас лепшымі дасягненнямі народа, раскрываюць глыбіню яго душы, пашыраюць наша ўяўленне аб свеце, шліфуюць нацыянальныя мовы, садзейнічаюць павышэнню прэстыжу краіны ў свеце і самаідэнтыфікацыі нацыі. Вызначаныя функцыі сведчаць аб актуальнасці развіцця мастацкага перакладу як адметнай формы міжкультурнай камунікацыі на сучасным этапе.

Літаратура

1. Лапцёнак (Лавар), І. Б. Паэт-перакладчык Я. Семяжон : адметнасць творчай індывідуальнасці / І. Б. Лапцёнак (Лавар) ; навук. рэд. В. П. Рагойша. – Мінск : Бел. навука, 2010. – 255 с.
2. Мирзоян, И. Г. Перевод в свете межкультурной коммуникации / И. Г. Мирзоян, Т. В. Магарина // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – 2017. – №10. – С. 53-56.
3. Рагойша, В. П. Паэтычны слоўнік / В. П. Рагойша. – 3-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мінск : Бел. навука, 2010. – 576 с.
4. Сценаграма творчай канферэнцыі па пытаннях перакладу беларускай мастацкай літаратуры // Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва. – Ф. 78. – Воп. 1. – Спр. № 133. – Л. 230–238.